

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «Бакалавр»

на тему: Психологічні особливості розвитку мотивації навчальної діяльності студентів коледжів у процесі фахової підготовки

Виконав: студент 5 курсу,
групи ПП-51(з), напряму підготовки
6.030103 Практична психологія
Попович А.М.
Керівник: Барчій М.С.
Рецензент: Лалак Н.В.

Мукачево-2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	
1.1 Проблема мотивації навчальної діяльності у педагогічній психології.....	6
1.2 Особливості мотивації навчальної діяльності студентів коледжів педагогічного спрямування.....	16
1.3 Психологічні фактори мотивації навчальної діяльності студентів у процесі фахової підготовки.....	22
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	
2.1 Організація і процедура дослідження	26
2.2 Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація.....	31
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна система вищої педагогічної освіти розвивається та функціонує у нових політичних та соціально-економічних умовах, які визначають не лише шляхи та напрями її розвитку, але й безпосередньо пов'язані з цими проблемами. Вдосконалення підготовки студентів в умовах закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації зумовлене багатьма чинниками, серед яких важливим є мотивація їхньої навчально-пізнавальної діяльності. З урахуванням цього, однією з актуальних проблем сучасної вищої освіти є побудова такого навчально-виховного процесу, який зможе бути основою для формування та розвитку мотиваційної сфери студентів, бо мотивація є важливою для кожної людини протягом усього її життя, тим паче вона важлива для студентів під час здобуття знань, формування навичок для подальшої успішної професійної діяльності.

Проблема мотивації навчальної діяльності особистості, зокрема студентів педагогічного коледжу, є базовою проблемою вищої професійної освіти. Такий її статус пояснюється тим, що основною психологічною характеристикою будь-якої діяльності, в тому числі й навчальної, є її мотивація. Її актуальність зумовлена також оновленням змісту навчання, постановкою завдань формування у студентів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції. Соціальне замовлення суспільства вимагає від закладів вищої освіти підвищення якості навчання і освіти, розвиток та формування конкурентоспроможного випускника, мотивованого на безперервну освіту та самоосвіту. Водночас, управління мотивацією навчання дозволяє керувати і навчальним процесом, що досить важливо для досягнення успішних результатів у професійній підготовці.

Грунтовне вивчення наукових джерел засвідчило значну увагу науковців до проблеми розвитку мотивації у навчально-виховному процесі. У психологічних дослідженнях її широко розглядали Л. Божович, Є. Ільїн, Г.С. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, П. Якобсон та інші. Також Л. Божович,

О. Леонтьєв, А. Маркова, Г. Щукіна виділили загальну картину вікової динаміки мотивів навчання.

Мотиваційну складову навчальної діяльності студентів досліджували Т. Дубовицька, Н. Токар, Н. Яковлева; особистісні особливості викладачів та студентів – В. Кан-Калик, Н. Лейтес, В. Мерлін. Навчальну мотивацію висвітлювали у своїх роботах В. Давидов, А. Маркова, Ю. Орлов. Науковці Л. Ітельсон, А. Петровський досліджували джерела мотивації. Стійкість навчальної мотивації вивчалася в межах концепції А. Маркової такими науковцями, як: Л. Золотих, Т. Платонова, Е. Савонько. Очевидна актуальність та соціальна значущість проблеми й зумовили вибір теми дослідження: «Психологічні особливості розвитку мотивації навчальної діяльності студентів коледжів у процесі фахової підготовки».

Об'єкт дослідження – мотивація навчальної діяльності.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку мотивації навчальної діяльності студентів коледжів у процесі фахової підготовки.

Мета дипломної роботи полягає у теоретичному розкритті та емпіричному дослідженні психологічних особливостей розвитку мотивації навчальної діяльності студентів коледжів у процесі фахової підготовки.

Для досягнення поставленої мети визначені такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми мотивації навчальної діяльності у педагогічній психології та розкрити особливості мотивації навчальної діяльності студентів коледжів педагогічного спрямування.
2. Охарактеризувати психологічні фактори мотивації навчальної діяльності студентів у процесі фахової підготовки.
3. Емпірично дослідити психологічні особливості розвитку мотивації навчальної діяльності студентів коледжів у процесі фахової підготовки.

Методи дослідження:

- Теоретичний аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел.
- Емпіричні методи – стандартизовані методики:

1. Методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (запропонована А. А. Реан і В. А. Якуніним).

2. Методика визначення рівня домагань (В. Гербачевського).

3. Опитувальник А.А. Реана «Мотивація успіху та боязнь невдачі» А.А. Реана.

4. Тест РІЛ «Purpose-in-life Test» або «Тест смисложиттєвих орієнтацій», Д.Крамбо, Л.Махолік, (адаптація Д.О.Леонтєєва). Надалі «СЖО».

- Методи обробки та інтерпретації даних.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі Гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету. В емпіричному дослідженні взяли участь 75 студентів. Серед досліджуваних студенти перших, третіх та четвертих курсів спеціальностей «Початкова освіта».

Практичне значення результатів дослідження. полягає в можливості використання результатів практикуючими психологами, соціальними працівниками, кураторами груп у процесі проведення психопрофілактичної, консультативної, психокорекційної роботи щодо покращення показників мотивації навчальної діяльності студентів у процесі фахової підготовки.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі нами здійснений теоретичний аналіз та емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку мотивації навчальної діяльності студентів коледжів у процесі фахової підготовки. Проблема мотивації і мотивів поведінки діяльності - одна із стрижневих у психології. Мотив (від лат. moveo, movere – рухати, приводити в дію, штовхати) – спонукальна сила дій і вчинків людини. Під мотивом також розуміють усвідомлену потребу, яка викликає активність людини й визначає спрямованість цієї активності. Відповідно мотивація - це так звані психічні явища, що стали спонуканням до виконання тієї або іншої дії, вчинку, що визначають активність особистості та її спрямованість на досягнення запланованого результату.

Навчальна мотивація визначається як вид мотивації, включений в певну діяльність, - в даному випадку діяльність навчання. Мотивація навчання складається з ряду тих спонук, що постійно змінюються, і які вступають в нові покоління одна з одною. Тому становлення мотивації є не просте зростання позитивного або посилення негативного відношення до навчання, а ускладнення структури мотиваційної сфери, що стоять за нею, вхідних спонук.

Стосовно мотивації майбутнього педагога, доцільно говорити не стільки про навчальну, а навчально-професійну мотивацію, оскільки вона вже не може прирівнюватися до шкільної навчальної мотивації, тому що тут закладена професійна спрямованість і готовність студента до вирішення професійних завдань. З іншого боку, професійна мотивація студентів ще не відповідає професійній мотивації фахівців, залучених у професійну діяльність. На підставі аналізу наукової літератури можна стверджувати, що мотивація навчально-професійної діяльності – це співвідношення цілей, які студент прагне досягти, і внутрішньої активності його особистості.

Виявляючи мотиви, які спрямовують навчальну діяльність майбутнього педагога, слід зважити на пізнавальні мотиви, які визначають прагнення до досконалого володіння знаннями, уміннями й навичками професійної

діяльності; на соціальні мотиви, які виявляються в самоствердженні, у виявленні свого соціального статусу у навчанні; на професійних мотивах, які виявляються у прагненні до оволодіння обраною професією.

Мотивація навчальної діяльності студентів коледжів у процесі фахової підготовки визначається рядом специфічних факторів: характером системи освіти; організацією педагогічного процесу у закладах вищої освіти; особливостями студента (рід, вік, рівень інтелектуального розвитку і здібностей, рівень домагань, самооцінка, характер взаємодії з іншими студентами тощо); особистісними особливостями викладача і передусім системою його стосунків зі студентами та ставленням до педагогічної діяльності; специфікою навчального предмету

Дослідження проблем особистісного та професійного розвитку студентів, а також психолого-педагогічних умов формування мотивації дає змогу умовної класифікації психологічних факторів мотивації навчальної діяльності студентів коледжів. Зокрема, основними психологічними факторами мотивації навчально-професійної діяльності студентів є: психолого-педагогічні, особистісні, соціально-психологічні та професійні.

На підставі емпіричного дослідження психологічних особливостей розвитку мотивації навчальної діяльності студентів коледжів у процесі фахової підготовки можемо констатувати наступне.

Досліджуючи ієрархію мотивів навчальної діяльності студентів коледжу спеціальності «Початкова освіта» за методикою «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (запропонована А.А. Реан і В.А. Якуніним), слід відмітити, що домінуючими у першокурсників коледжу є такі мотиви: «стати висококваліфікованим спеціалістом», «набути глибоких та міцних знань» та «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», що є ознакою свідомого прагнення отримати знання та оволодіти професійними навичками. Далі у рейтингу опинилися такі цінності: «досягти поваги серед викладачів», «отримати похвалу від батьків та знайомих», що свідчить про спрямованість першокурсників на мотивацію схвалення. Досягти цього, на

їхню думку, можна шляхом «виконання педагогічних вимог», щоб «успішно продовжити навчання на наступних курсах». Однак, «отримати інтелектуальне задоволення» для них не є головним, про що свідчить восьма позиція у згаданому рейтингу мотивів. Але саме завдяки цим мотивам у студентів формується стійке позитивне ставлення до навчання. Усі названі мотиви вказують на наявність внутрішньої та зовнішньої позитивної мотивації.

Для студентів 4-го курсу педагогічного коледжу значущими мотивами навчальної діяльності є: «набути глибоких та міцних знань», «уникнути осуду та покарання за погане навчання», «отримати диплом», «не відставати від однокурсників», «досягти поваги серед викладачів», «виконувати педагогічні вимоги», «не запускати вивчення предметів навчального циклу», «успішно вчитися, здавати екзамени на «добре» та «відмінно». Однак, слід зазначити, що для випускників коледжу переважаючими є мотиви зовнішньої позитивної мотивації. Такі мотиви як: «успішно продовжити навчання на наступних курсах», «стати висококваліфікованим спеціалістом», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», «отримати інтелектуальне задоволення» знаходяться на останніх позиціях в ієрархії мотивів навчальної діяльності, що є неприпустимим, адже випускники коледжу максимально наближені до вибору можливості працювати за фахом чи продовжити навчання на наступному освітньому рівні, на що особливу увагу слід звернути кураторам та педагогічним працівникам коледжу.

На останньому місці за значущістю компонентів мотиваційної структури досліджуваних, за результатами методики В. Гербачевського, знаходиться компонент «Прогнози оцінок діяльності суб'єкта», крім того даний компонент за роки навчання характеризується тенденцією до зниження та відхиленням від норми у напрямку спадання. Негативне забарвлення даного явища детермінує студентів прогнозувати майбутню діяльність, співставляти можливі затрачені зусилля з очікуваними результатами, що призводить до неуспішності її виконання загалом. На особливу увагу заслуговує компонент

«Ядро мотиваційної структури особистості», зокрема, у випускників дана складова мотиваційної структури супроводжується відхиленням від норми в напрямку спадання. Негативною тенденцією відхилення від норми характеризуються компоненти «Оцінка свого потенціалу». В цьому випадку наявний дестабілізуючий фактор процесу розвитку професійного самовизначення, що, у свою чергу, може стати причиною демотивації досягнення намічених цілей.

У всіх досліджуваних прослідковуються низькі результати за наступними шкалами: «Внутрішній мотив», «Пізнавальний мотив», «Мотив самоповаги», «Оцінка свого потенціалу», «Намічений рівень мобілізації зусиль». Такі показники демотивують досліджуваних до активізації зусиль у професійній діяльності наслідком чого є нераціональний розподіл зусиль у досягненні кінцевих результатів професійної діяльності. Підтвердженням цьому є низькі показники шкали «Намічений рівень мобілізації зусиль».

Отримані результати за опитувальником А.А. Реана, вказують на високі показники шкали «Мотиваційний полюс яскраво не виражений», зокрема, у студентів першого курсу показники даної шкали складають 44%, у студентів третього курсу – 40%, студентів-випускників – 55%. Отримані показники можемо трактувати як відсутність чіткої спрямованості, невизначеності у професійній реалізації.

На основі отриманих показників субшкал за опитувальником СЖО, видно, що лише шкала «Процес», що виражає інтерес та емоційну насиченість життя у емпіричному дослідженні, характеризуються відхиленням від норми в напрямку збільшення у всіх групах та шкала «ЛК-Життя». Це свідчить про наявність у досліджуваних твердих переконань в тому, що вони здатні контролювати своє життя та будувати його відповідно до своїх цілей і уявлень. Також слід зазначити, що лише у студентів четвертого курсу показники шкал «Цілі», «Результат», «ЛК-Я» та загальний показник ОЖ знаходяться нижче норми, у всіх інших груп досліджуваних отримані показники вище норми. На це слід звернути особливу увагу під час професійної підготовки, оскільки

студенти-випускники максимально наближені до професійної діяльності. Таким чином, відмова досліджуваних від яскраво вираженого центру «Я» та поліцентричність власних намірів загалом є причиною невираженого мотиваційного полюсу студентів коледжу у процесі фахової підготовки.

Мотивація є сукупністю психологічних причин, які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їх спрямованість та активність. Мотивація навчальної діяльності студентів є сукупністю мотивів (пізнавальних, соціальних, професійних) та основною причиною зацікавленого ставлення до навчання як основи професійної діяльності. Можна стверджувати, що активним у навчанні буде той студент, що усвідомлює потребу в знаннях, необхідних у майбутній фаховій діяльності, а свою професію усвідомлює, своєю чергою, як єдине або основне джерело задоволення власних матеріальних і духовних потреб. Структура мотивів студента, що формується в період навчання, є стрижнем особистості майбутнього фахівця.

Отже, розвиток позитивних навчально-професійних мотивів діяльності - невід'ємна складова процесу формування педагогічної майстерності. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у підборі системи тренінгових вправ спрямованих на покращення показників розвитку мотивації навчальної діяльності студентів у процесі фахової підготовки.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>